

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Левіна Тараса Ігоревича на тему: «Емоційне вигорання у лікарів-психіатрів під час війни (чинники ризику, клініко-психопатологічні особливості, профілактика)», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради 26.613.297, утворену на Національному університеті охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика і затверджену на засіданні вченої ради (протокол № 7 від 13.05.2026) з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Науковий керівник: завідувач кафедри загальної, дитячої і судової психіатрії та наркології Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, д.мед.н., професор Мішиєв В'ячеслав Данилович

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Однією з важливих умов ефективного функціонування системи психіатричної допомоги є збереження професійного ресурсу лікаря. У сучасних умовах діяльність лікаря-психіатра пов'язана з необхідністю постійного емоційного залучення, високою відповідальністю за клінічні рішення, роботою з пацієнтами, які мають складні психічні розлади, суїцидальні ризики, поведінкові порушення та тяжкі наслідки психотравмуючих подій. За таких обставин особливого значення набуває проблема поступового виснаження адаптаційних і професійних ресурсів фахівця, що може негативно впливати не лише на його психічне благополуччя, але й на якість надання медичної допомоги.

Емоційне вигорання сьогодні розглядається як складний багатофакторний феномен, у формуванні якого беруть участь професійні, особистісні, психосоціальні та психопатологічні чинники. Водночас залишаються недостатньо

вивченими механізми взаємодії цих чинників у лікарів-психіатрів, особливості клінічних проявів вигорання, його зв'язок із професійною дезадаптацією та можливості раннього прогнозування несприятливих змін професійного функціонування.

Особливої наукової та практичної значущості проблема набуває в умовах війни, коли навантаження на систему психічного здоров'я багаторазово зростає, а потреба у збереженні професійної працездатності фахівців стає одним із ключових завдань галузі. Саме тому дисертаційна робота Т.І. Левіна, присвячена вивченню чинників ризику, клініко-психопатологічних особливостей та профілактики емоційного вигорання у лікарів-психіатрів, є своєчасною, актуальною та має безсумнівне теоретичне і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами та загальна характеристика дослідження

Дисертаційна робота виконана на кафедрі загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика та є фрагментом науково-дослідної роботи «Розробка мультимодальної системи відновлювальної терапії і медико-психологічної реабілітації хворих, що перенесли COVID-19, на підставі вивчення провідних патогенетичних механізмів» (№ державної реєстрації 0121U114707). Тематика дисертації органічно інтегрується у проблематику збереження психічного здоров'я, психологічної адаптації та реабілітації в умовах тривалих стресогенних впливів.

У дослідженні обстежено 120 лікарів-психіатрів, які здійснювали професійну діяльність у місті Києві в умовах воєнного часу. Автором використано комплексний дизайн дослідження із залученням клініко-психопатологічних, психометричних, психодіагностичних та статистичних методів, що дозволило всебічно оцінити прояви емоційного вигорання, його психопатологічні кореляти, особливості психосоціального функціонування, копінгових стратегій та

емоційного інтелекту, а також визначити провідні чинники ризику формування професійної дезадаптації.

Поставлена мета, сформульовані завдання, використані методи дослідження та обсяг отриманого емпіричного матеріалу є взаємопов'язаними, достатніми для досягнення поставленої мети та забезпечують належний рівень достовірності отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота Т.І. Левіна привертає увагу спробою подолати традиційно спрощене трактування емоційного вигорання як виключно професійного наслідку надмірного навантаження. Представлені результати переконливо демонструють, що феномен вигорання у лікарів-психіатрів має значно складнішу структуру та охоплює взаємопов'язані зміни емоційного реагування, психічного стану, соціального функціонування та професійної адаптації.

Важливим здобутком дослідження є зміщення акценту з аналізу окремих симптомів на вивчення внутрішніх механізмів розвитку вигорання. Автором запропоновано цілісне бачення взаємозв'язків між емоційним інтелектом, копінговими стратегіями, афективною симптоматикою та професійною дезадаптацією, що дозволило сформулювати новий рівень розуміння закономірностей розвитку цього стану у лікарів-психіатрів.

Науковий інтерес становить також підхід до професійної дезадаптації не лише як одного з наслідків вигорання, а як системоутворюючого показника, через який відображаються ключові зміни професійного та особистісного функціонування фахівця. Така позиція дозволила автору перейти від констатації наявності проблеми до створення інструментів її прогнозування.

Окремо слід відзначити прагнення автора до поєднання клінічного мислення з методами математичного моделювання, що суттєво підсилює доказовість

отриманих результатів та відкриває перспективи для подальшого розвитку персоніфікованих підходів у сфері професійного психічного здоров'я.

Практичне значення одержаних результатів

Практична цінність дисертаційної роботи визначається її орієнтацією на вирішення реальної задачі, з якою сьогодні стикається система психіатричної допомоги, а саме, збереження професійної ефективності лікарів в умовах тривалого психоемоційного навантаження. Отримані результати створюють підґрунтя для переходу від реагування на вже сформовані прояви емоційного вигорання до їх своєчасного виявлення та попередження.

Запропоновані автором підходи дозволяють здійснювати стратифікацію лікарів за рівнем ризику розвитку професійної дезадаптації та емоційного виснаження, що відкриває можливості для більш раціонального планування профілактичних і реабілітаційних заходів. Особливо важливим є те, що розроблені алгоритми враховують індивідуальні особливості фахівця та можуть бути адаптовані до різних рівнів вираженості дезадаптаційних проявів.

Практичний інтерес становить і запропонована система оцінки чинників ризику, яка може використовуватися не лише в клінічній практиці, але й у роботі адміністрацій закладів охорони здоров'я для моніторингу професійного благополуччя персоналу та формування програм підтримки фахівців.

Цінність роботи посилюється тим, що отримані результати вже впроваджені у діяльність профільних психіатричних закладів та використовуються в освітньому процесі, що підтверджує їх затребуваність і можливість практичного застосування.

Позитивної оцінки заслуговує обраний автором фокус дослідження. У більшості сучасних робіт проблема емоційного вигорання медичних працівників розглядається узагальнено, без урахування специфіки окремих лікарських спеціальностей. Натомість Т.І. Левін зосередив увагу саме на лікарях-психіатрах – професійній групі, діяльність якої пов'язана з високим рівнем емоційного

навантаження, необхідністю тривалого контакту з пацієнтами, які мають тяжкі психічні розлади, та постійним залученням власних психологічних ресурсів.

Такий фокус дослідження дозволив отримати нові дані щодо особливостей формування емоційного вигорання саме у психіатричній практиці, уточнити роль професійної дезадаптації, емоційного інтелекту та психосоціального функціонування у його розвитку, а також запропонувати практичні підходи до профілактики цього стану.

Практична цінність отриманих результатів підтверджується їх впровадженням у діяльність низки профільних закладів охорони здоров'я України, зокрема КНП «Клінічна лікарня «Психіатрія» м. Києва, КНП «Вінницька обласна клінічна психоневрологічна лікарня ім. акад. О.І. Ющенко» Вінницької обласної ради, КНП «Хмельницький обласний заклад з надання психіатричної допомоги» Хмельницької обласної ради, КНП «Обласний клінічний заклад з надання психіатричної допомоги» Запорізької обласної ради, КП «Дніпропетровська багатопрофільна клінічна лікарня з надання психіатричної допомоги» ДОР, КНП «Херсонський обласний заклад з надання психіатричної допомоги» Херсонської обласної ради, а також ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України». Отримані результати використовуються також у навчальному процесі кафедри загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію та були представлені на вітчизняних і міжнародних наукових форумах, зокрема на науково-практичній конференції з міжнародною участю «Психічні та психологічні розлади під час війни: лікування та реабілітація» (Харків, 2023), Першій науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми освіти і науки в період війни» (Київ, 2023), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific Research in the Modern World» (Торонто,

Канада, 2023), VI Міжнародній науково-практичній конференції «European Scientific Congress» (Мадрид, Іспанія, 2023) та V Міжнародній науково-практичній конференції «Modern Problems of Science, Education and Society» (Київ, 2023). Така апробація свідчить про зацікавленість наукової спільноти отриманими результатами та їх відповідність актуальним напрямкам розвитку сучасної психіатрії й медичної психології.

Аналіз матеріалів дисертації, змісту наукових публікацій та представлених результатів дослідження дає підстави стверджувати, що робота виконана здобувачем самостійно на належному науковому рівні. Автором особисто здійснено аналіз наукової літератури за темою дослідження, сформульовано мету та завдання роботи, розроблено дизайн дослідження, проведено обстеження респондентів, збір і систематизацію первинного матеріалу, статистичну обробку та інтерпретацію отриманих результатів.

Усі основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації є результатом власної роботи здобувача. Особистий внесок автора чітко простежується на всіх етапах виконання дисертаційного дослідження – від формулювання наукової гіпотези до узагальнення результатів та впровадження розроблених підходів у практику. Обсяг проведеної роботи, її завершеність та логічна цілісність свідчать про достатній рівень наукової кваліфікації здобувача та його здатність самостійно вирішувати складні наукові завдання.

Під час ознайомлення з дисертаційною роботою виникли питання до дисертанта.

1. У дисертаційному дослідженні показано, що емоційне вигорання має системний характер і супроводжується психофізіологічною, емоційною та соціальною дезорганізацією особистості. У зв'язку з цим постає питання: де, на Вашу думку, проходить межа між емоційним вигоранням як синдромом та початком клінічно значущого психічного розладу?

2. Чи відрізняється емоційне вигорання у лікарів-психіатрів від вигорання в інших лікарських спеціальностях, зокрема у фахівців хірургічного профілю? Якщо так, то які механізми та професійні чинники, на Ваш погляд, визначають цю специфіку?

Поставлені питання не зменшують наукової та практичної цінності проведеного дослідження, а відображають зацікавленість окремими аспектами проблеми, які можуть бути предметом подальших наукових пошуків.

Під час виконання дисертаційної роботи Левін Тарас Ігорович дотримувався принципів академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертації та наукових публікацій здобувача не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Здобувач повною мірою оволодів методологією наукового дослідження, продемонстрував здатність до самостійного вирішення складних наукових завдань, критичного аналізу наукової інформації, узагальнення отриманих результатів та формулювання науково обґрунтованих висновків. Проведене дослідження характеризується цілісністю, логічною завершеністю та належним методичним рівнем виконання.

Дисертаційна робота Левіна Тараса Ігоровича присвячена вирішенню актуального науково-практичного завдання сучасної психіатрії, а саме, вивченню чинників ризику, клініко-психопатологічних особливостей та механізмів формування емоційного вигорання у лікарів-психіатрів в умовах воєнного часу, визначенню ролі психосоціальних, особистісних та емоційно-інтерперсональних чинників у його розвитку, розробці прогностичних моделей професійної дезадаптації та створенню персоніфікованих підходів до профілактики й корекції виявлених порушень.

Отримані результати дозволили поглибити сучасні уявлення про структуру та закономірності розвитку емоційного вигорання у лікарів-психіатрів, уточнити

значення професійної дезадаптації як одного з провідних індикаторів цього стану, визначити роль емоційного інтелекту в механізмах його формування та обґрунтувати підходи до раннього виявлення осіб із підвищеним ризиком несприятливих професійних змін.

Виходячи з актуальності теми дослідження, обсягу виконаної роботи, наукової новизни отриманих результатів, їх теоретичної та практичної значущості, методичної обґрунтованості проведеного дослідження, повноти висвітлення результатів у наукових публікаціях та особистого внеску здобувача, вважаю, що дисертаційна робота Левіна Тараса Ігоровича «Емоційне вигорання у лікарів-психіатрів під час війни (чинники ризику, клініко-психопатологічні особливості, профілактика)» відповідає вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Рецензент:

Завідувачка кафедри психіатрії, психотерапії
та медичко-психологічних дисциплін
Національного університету
охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика,
д.мед.н., професор

Г.Я. Пилягіна

